

Kőbe faragott csárdás

Emlékezés Feszli Frigyesre

Korának kimagasló magyar építész, Feszli Frigyes (1821—1884) tervei szerint megvalósult Pesti Vigadó láttán Theodor Hansen, a neves bécsi építész elismerő hangszólyal kőbe faragott csárdásnak nevezte a néhol mór és középkori építészeti elemekkel vegyített magyar romantikus épületet. Feszli Frigyes építészete azonban soha sem kapta meg itthon az érdemi elismerést. A romantika igazán nem tudott uralkodó stílussá válni hazánkban, s ebben az elforduló közvilág és a különböző hatóságok gáncoskodása is nagy szerepet vitt. Ennek következtében Feszlinek lépésnyomon összeütközési támadtak a szakmai és hatósági körökkel, mire teljesen elfáradva visszavonult az egykori Hild-, majd Gärtner-, Kleinze- és Burkleintanítvány. Élete utolsó húsz évét minden különösebb alkotás nélkül élte le, pedig a müncheni akadémiá elvégzése után nagy reményeket táplált önmagában, több éves németországi és olaszországi bolyongása során gyűjtött élmények és tapasztalatok megvalósítására. Már korai mellőzését az is mutatja, hogy amikor országgyűlési palota építésére pályázatot írtak ki, Feszli benyújtotta tervét, de az újszerű, romantikus elképzelés különböző stílusviták és anyagi okok miatt soha sem valósult meg.

Első sikertelenségeit követően a romantikára fogé-

kony Kauser Lipóttal (1818—1877) és Gerster Károlyval (1819—1867) társulva, tervek szerint építették fel a vizvárosi volt kapucinus templomot és kolostort, az Alagút krisztinavárosi bejáratát, a fegyverek templomát, a pécsi zsinagógát, több pesti bérházat és budai villát, valamint a volt London Szálló épületét.

I. Ferenc József császár 1857-ben történt szeptemberi látogatásán emelt díszkapukat és tribünöket Feszli Frigyes tervei szerint készítették el. Hogy ezek az építmények milyenek voltak, ma már nem tudjuk. Viszont itt áll ma is — most éppen felújítás alatt — a Fekete-ház, amelyet Feszli Frigyes és Gerster Károly tervei szerint Mayer Ferdinánd (1813—1903) gazdag vaskereskedő építtetett magának és családjának. Ezt a romantikus, de az angol neogótika jegyeit is magán viselő épületet Kovács István (1822—1902), ahoogy magát nevezte, a „szegény porfű” építette fel, mind a tervezők, mind a tulajdonos legnagyobb meglepetésére. A csodálatos épülettel 1857-re készültek el, és mondható ma is, hogy építészettörténeti értéke városunkban egyedülálló. Erősen tagolt homlokzata külön figyelmet érdemel. Sarokerkélye városképi jelentőségű, annál is inkább, mert hazánkban nincs is párja, legfeljebb Angliában. A Kelemen utcában az épületek közül érvényesülése mindenképpen egyedülálló. Termé-

szetesen a Somoogyi utcai főhomlokzatu gálansabb, és a sarokerkély élmény nyújtó hatása innen dominánsabb. A fiatornyok az épület fennkölttségét tovább emelik, és ezek a bástyaszerű kiképzésekben oldódnak fel. A vak kőrácok egymásutánisága tovább növeli alkotójuk iránti tiszteletet és elismerést.

Valóban, az egész Fekete-ház ihletett alkotás, amit a földszinti nyílások csúcsvíves megoldásai is aláhúznak. A legfelső, lépcsőzetes ormfal szintén csúcsvíves és vak kőrác. A fölülte levő padlásablakok kiképzése szintén méltó az egész alkotáshoz. A sarokerkély toronysisakja nyolcszögletű, amely viszont a gótika szigorú követelményei szerint lehetne magasabb, feltörekvőbb.

Granasztói Pál városesztétikus írja egyik szép esszéjében: „... Az építészettől mindenből adódik: rendszert a méretekből, a tagozásból, az anyagokból, De nemcsak ezekből. Arányokból, végső fokon formakból. S ezek mögött, ezeket is meghatározóan valam, teremtő erejű nagyszívűségből...”

A teremtő nagyszívűséggel alkotott építésre emlékezzünk ma, halálának 100. évfordulóján.

Bátyai Jenő

*

Az évforduló alkalmából ma, szerdán Feszli Frigyes panteonban levő szobróját az MTESZ megyei szervezete koszorút helyez el.

Kis-balatoni munkák

Befejeződtek a Balaton védelmét szolgáló kis-balatoni védelmi rendszer első szakaszának nagy munkái: a gátépítések, valamint a Zala-folyó töltésének magasztása és erősítése. Az első ütemben kiépített, tizen-negy négyzetkilométer kiterjedésű tározó új gátjaiba, valamint a Zala töltésébe csaknem egymillió köbméter földet dolgoztak be. Összesen húsz kilométer hosszúságú új töltést építettek.

Az elárasztásra kerülő területen Zalaszabar és Zalavár között egy méterrel magasztították az összekötő utat — amely így egy gátkoszorún vezet majd —, a Zalafolyó fölé pedig korszerű vasbeton hidat építettek. Az út megemlése után megnyitották a folyó töltését, s ezzel megkezdődött a kis-balatoni védőrendszer első szakaszának lassú elárasztása. Máris több millió köbméter víz van a tározóban.

A Balaton vízutánpótlásának felét szállító Zala-víz pihentetését szolgáló védőrendszer építésének előkészületein is dolgoznak. Összesen 75 négyzetkilométeres óriás tározó alakul ki, amely több mint százmillió köbméter víz tárolására lesz alkalmas. A folyó a tározóban rakja le hordalékát, és így a káros anyagoktól mentes víz jut a Balatonba. (MTI)

MIP? HOL? MIKOR?

1984. JÚLIUS 25., SZERDA — NÉVNAP: KRISTÓF, JAKAB
A Nap kel 5 óra 13 perckor, és nyugszik 20 óra 27 perckor.
A Hold kel 1 óra 41 perckor, és nyugszik 18 óra 13 perckor.

VIZALLÁS

A Tisza vizállása Szegednél kedden plusz 178 cm (álló).

SZÁZ ÉVE	20.00: Olimpiai szerda
halt meg Feszli Frigyes (1821—1884) építész, az európai romantikus építész egyik legjelesebb mestere. Fő műve a pesti Vigadó (1864).	22.00: Hírek
NYOLCVANÓT ÉVE	22.05: Esztrád szerda: Isztria és a Kvarner dallamai ÚJVIDÉK
született Leitner Sarolta (1899—1959) tisztviselő, a magyar és a nemzetközi kommunista mozgalom kiváló harcosa. A Tanácsköztársaság idején az ifjuniakosok körében a pécs-baranyai ifjúsági mozgalom egyik vezetője lett. 1921 közepétől pedig Bécsben, az osztrák kommunista mozgalomban dolgozott. 1927-ben tért vissza Magyarországra, s az illegális párt harcosaként a kispesti kommunizmus vezetője volt. Több ízben börtönbe vetették. 1938-ban Párizsba emigrált, s részt vett az ellenállási mozgalomban. 1948-ban tért haza; a többi között az MKP külügyi osztályán dolgozott.	17.30: Tv-híradó magyarul és szerb-horvátul
HETVENÓT ÉVE	18.15: Gyermekműsor
1909-ben Louis Blériot (1872—1936) francia mérnök, repülőtervező elsőként repült át gépeivel a La Manche-csatornát Calais és Dover között.	18.45: Népzene — Duna menti Országok Fesztiválja
ÖTVEN ÉVE	19.15: Rajzfilm
gyilkolták meg fasizta fegyveresek Engelbert Dollfuss (1892—1934) osztrák miniszterelnököt és külügyminisztert. Előjele volt ez Ausztria náci bekebelezésének, az Anschlussnak (1938).	19.30: Tv-híradó 2., magyarul
MOZIK	20.00: Filmeszt — A szorakoztató személy — jogszilv játékfilm
Vörös Csillag: délelőtt 10 órakor: A beszélő kőntös (színes magyar), délután fél 4 és fél 6 órakor, háromnegyed 8 és este 10 órakor: A szalamandra (színes, m. b. olasz-angol, 14 éven felülieknek, II. helyárral).	22.00: Tv-híradó 2., szerb-horvátul
Szabadság: fél 4, háromnegyed 6 és 8 órakor: Jöjjen el egy kávéra hozzánk (színes olasz, 16 éven felülieknek, II. helyárral).	
Fáklya: háromnegyed 3 és negyed 6 órakor: Modern Robinson és családja (színes, m. b. amerikai, II. helyárral), fél 8 órakor: Békliholvajok (olasz).	
Újszegedi Kertmoz: Párba (1971) [amerikai, este 9 órakor].	
GYÖGYEZTARTAR	
Klauzál tér 3. sz. (13/57-es) este 8 óráttól reggel 7 óráig. Csak sürgős esetben.	

BALESETI, SEBÉSZETI ÉS UROLÓGIAI FELVÉTELI ÜGYELET	ROSSUTH
Ma a balesetet szenvedett személyeket Szegeden a II. sz. Sebészeti Klinika (Pécsi u. 4.) veszi fel, sebészeti és urológiai felvételi ügyeletet a II. Kórház (Tolbuhin sgt. 57.) tart.	8.25: Leukémia és remények
GYERMEKORVOSI ÜGYELET	8.54: Beszélni nehéz — (ism.)
Munkanapokon 13 óráttól másnap reggel fél 8 óráig, szombaton, vasárnap és munkaszüneti napokon reggel fél 8 óráttól másnap reggel fél 8 óráig a Lenin krt. 20. szám alatti körzeti gyermekorvosi rendelésben történik a sürgős esetek orvosi ellátása.	9.06: Klasszikus kamarazene
EJSZAKAI ORVOSI ÜGYELET	9.39: Kis magyar néprajz
Este 7 óráttól reggel 7 óráig a felnőtt lakosság részére: Szeged, Hunyadi János sgt. 1. sz. alatt. Telefon: 10-100.	10.05: Egy kicsi szellem kalandjai — 3-4.
FOGORVOSI ÜGYELET	10.29: Válaszolóink
Mindent nap este 10 óráttól reggel 6 óráig, szombaton reggel 7-től hétfő reggel 7 óráig: Szeged, Zöld Sándor u. 1-3. Telefon: 14-426.	10.44: Zenekari muzsika
S. O. S. LEKISEGÉLY-SZOLGÁLAT	12.30: Ki nyer ma?
Mindent nap este 7-től reggel 7 óráig. Telefon: 11-000.	12.45: Háznak tája — A Falurádió műsora
BUDAPEST 1.	13.00: Operasláger — (ism.)
10.00: Tv-torna	13.30: Dzsesszmelodiók — A 13. Debreceni Dzsessznapok felvételeiből
10.05: Alatszédeltők — 5. — (ism.)	14.30: Mozart: A-dúr klarinét-ötös
10.30: Delta — (ism.)	15.05: Toldi — 2.
10.55: Hó a lábak alatt — cseh-szlovák film	16.05: A Szovjetunió népeinek zenéjéből
12.10: Képszerűség	16.49: Kritikusok fóruma
16.30: Hírek	17.05: Rajtam nem múlik — Vicsok Ferenc sorozata
16.35: Fanfár — popzene és klasszikus zene — 1. — (ism.)	17.30: A délutáni Rádiószínház bemutatja: A két uszár — Szemjén Zoltányik jelenetének rádióváltozata
17.06: A kafferblvály halála — francia dok.-film	17.55: A Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara játszik
17.30: Perpetuum mobile — (ism.)	19.15: Gondolat — a rádió irodalmi lapja — (ism.)
18.15: 9-es stúdió	20.00: Népi hangszerezen muzsika
18.45: Képszerűség	20.25: Nagy mesterek — világ-hírű előadóművészek
18.50: Agrárvilág	21.30: Szintézis
19.40: Tv-torna	22.30: A Magyar Néphadsereg Művészgyűjtésének énekei három Liszt-korisművet énekel
19.45: Esti mese	22.45: Józ nekünk? — beszélgetések a Magyar Televízió koprodukciós vállalkozásairól
20.00: Tv-híradó	23.00: Ruzsalka — részletek
20.30: Kék fény...	0.10: Oroszlán Gábor dalából PÉTOFI
21.40: A hét műtárgya	8.05: Pataky Kálmán operett-dalokat énekel
21.50: Zenebutk	8.20: Tíz perc külpolitika — 8.35: Idősebbek hullámhosszán
22.50: Tv-híradó 3.	9.30: A Kalocsai Honvéd Helyőrség Zenekara játszik

BUDAPEST 2.	BELGRÁD 1.
19.00: Egy novemberi vasárnap este — olasz dok.-film — (ism.)	17.30: Magyar nyelvű tv-napló
19.50: Carelli: Concerto grosso — (ism.)	18.00: Hírek
20.30: „Boldog, szomoró dal” — (ism.)	18.05: Tv-naptár
21.20: Tv-híradó 2.	18.15: Kuka, kapitány kalózal — tv-sorozat
21.40: Ön hogyan döntene? — (ism.)	18.45: Népi muzsika
22.35: Képszerűség	19.15: Rajzfilm
BELGRÁD 2.	19.30: Tv-napló
19.00: Társadalmi témák	20.00: A kitelepített személy — jogszilv játékfilm
19.30: Tv-napló	22.30: Tv-napló

Dr. Tóth Mihály
megyei főkerész

A nagyüzemi szőlőtáblákon, de a kistermelők területén is sok helyen látni, hogy a termőkarok elszáradtak, egy részük tökefejtől kihajtott. Gyakori az olyan töke, amely teljes egészében elszáradt. A gyakorlati szakemberek és a kutatók egyre többet foglalkoznak a pusztulás okával. Általános vélemény, hogy az intenzív művelésmód előtérbe kerülésével a tökéik igénybevétele lényegesen nagyobb, ezért a különböző betegségek is sokkal hamarabb kerekednek felül. A jelenleg tapasztalható pusztulás a korábbi évek mértékét meghaladja. A pusztulás több tényezőre vezethető vissza, melyek közül kiemelkedik a vírusok kártétele.

A szőlőnek eddig 38 vírusos betegsége ismert, ebből hazánkban eddig 14 vírusos eredetű fertőzést mutattak ki. Kártételük különböző formában jelentkeznek. Vannak olyan vírusok, melyek a termés kötődését akadályozzák meg, mások a levél alakjának, színének elváltozásában, rövidszártságában, deformált hajtásban jelentkeznek, de okozhatják a töke teljes pusztulását is. Terjedhetnek a szaporítóanyaggal, de terjesztik a rovarok is, éppen ezért a növényvédelemnek rendkívül nagy jelentősége van a megelőzésben. A beteg töké már nem gyógyíthatók. A szőlőnek nincs olyan aktív védekezési mechanizmusa, mint a magasabb rendű élőlényeknek, a meleg véredeknek, ezért a betegségből nem képes ki-gyógyulni. Súlyosbíttja a helyzetet az, hogy jelenleg nincsenek olyan készítmények, olyan terápiás módszerek, amelyekkel a beteg tökéket helyben gyógyítani lehetne. A betegség tünete, sajnos, a szaporítóanyagot még nem ismerhető fel, éppen ezért csak államilag ellenőrzött helyről szabad a szaporítóanyagot beszerezni, ha a tökén a vírusfertőzés jeleit tapasztaljuk, sürgősen el kell helyéről távolítani, és egészséges szaporító- anyaggal pótolni.

Másik veszélyes ellenségtünk a szőlőültetvényben az

kertbarátoknak

Szőlőtőkék pótlása

agrobaktériumos betegség, közismert nevén a golyvadás. Az első tünetek rendszerint a tökefej és a tökennyel sebei jelennek meg. Június közepétől kis, borsó nagyságú, majd egyre nagyobb dudorok, rendellenes tumorok, kinövések láthatók. A nyár folyamán a mind jobban nagyobbodó rendellenes szövetek erősen fertőzött tökéik törzsén 30—50 centis hosszúságban, súlyosabb esetben a törzset körülölelően fejlődhetnek. Ezek a tumorszövetek zavarják a tökéik szállítószövetének élettevékenységét. A tumorok a vegetáció végéig életben maradnak, és csak ősszel, a lombhullás folyamán kezdődik meg lassú kiszáradásuk. Tavasszal a szétporladó tumorszövet alatt az élő kéregszövet és a kambialis rész is elhal. Ha a tumorok az egész törzset körülölelik, valószínű, hogy a törzs, esetleg az egész töke elhal.

A baktérium sebei kevesebb fertőzést a szőlőt. Megfigyelések szerint a fertőzés a seb gyógyulásának bizonyos állapotában fertőződik, ami jelentős mértékben függ a hőmérséklettől. 25 fokon a fertőzés csak 1—2 napig veszélyes a sebről, de alacsony hőmérsékleten, amikor a seb gyógyulása lassú, 80—100 napig is bekövetkezhet a fertőzés. Rendkívül fontos a megállapítás a metszésnél, illetve a steril körülmények biztosításakor. A betegség elsősorban szaporítóanyaggal terjed. A fertőzött tökén az egészségesnek látszó vesszők is fertőzöttek, tünetmentesek, még a szőlőiskolában sem je-

lentkezik minden vesszőn a kártétel, így könnyen kikerülhet a telepítéssel az ültetvénybe. A fertőzött táblán egyetlen egy határozó módszer alkalmazható, mégpedig kevés tünet esetén a töke azonnali eltávolítása, lehetőleg minél nagyobb gyökérrésszel, pótlását egy-két évig el kell halasztani. Erős fertőzés esetén a teljes ültetvényt ki kell selejtezni, és arra a területre 5—6 évig nem szabad szőlőt ültetni.

A tökepusztulás harmadik oka időjárás körülményekre vezethető vissza. Az 1983-as év rendkívül aszályos volt. Ez a szőlő fejlődésén is megmutatkozott. Több helyen lelassult a hajtásfejlődés, különböző hiánytünetek jelentkeztek a lombon is. A fiatalabb szőlőültetvényekben olyan tökéket is lehet látni, melyek már július végén lehajtották lombjaikat, majd augusztusban újra hajtottak. Sajnos, azok a hajtások, rügyek már nem tudtak beérni, biztosan elfagytak. Az idősebb ültetvényekben a lombhullás ugyan nem következett be, de az ismételt hajtásfejlődés ott is előfordult, ami szintén beérett hajtásokat és rügyeket eredményezett. A tartaléktápanyaggal gyengén ellátott ültetvényeknek komoly téli fagyokat kellett átészni, ami már akkor bizonyos mértékű elfagyást eredményezett. A tavasz folyamán azonban az ültetvények nagyobb része kifakadt. Ekkor következett a tavaszi fagy, amely a tartaléktápanyaggal gyengén ellátott ültetvényekben nagyon komoly kárt tett. Sok olyan vesszőt lehetett

látni, amely az elfagyást követően már nem volt képes kifakadni, az egész karész elszáradt. Mintegy 60—70 százaléknál új hajtás tört ki a gyökérszárakból, amely lehetővé teszi az új kar ki-nevelését. A teljesen ki-pusztult tökéket pedig újra kell telepíteni, illetve pótolni.

A fiatal ültetvények pótlása még könnyen megoldható gyökeres szaporító- anyaggal, sőt, ósre várhatóan, lehet kapni a forgalomban törzsese szaporítóanyagot is. Az idősebb ültetvényekben, nem ilyen egyszerű a helyzet. Részben az árnyékolás, részben egyéb tényezők nem teszik lehetővé a gyökeres szaporítóanyag- gal történő pótlást. Itt sem szabad azonban lemondani a töképótlás lehetőségéről. Régióta alkalmazott, de az utóbbi időben elhanyagolt módszer a bujtás, amely a homoki területeken, és ahol saját gyökerű szaporító- anyagot használunk, jó eredménnyel alkalmazható. Bujtással a hiányzó töke mellett levő anyatökén, lehetőleg a tökényakból erőteljes hajtást hagyunk meg, ezt nem kell kacacszni. Ha a vesszőnk magasabban van, de lehetővé válik lebujtása, ott is meghagyhatjuk. A bujtást ősszel kell elvégezni, úgy, hogy az anyatókétől kezdve ásóval fokozatosan mélyülő gödröt, illetve árkot ásunk, amely eléri az 50 centi mélységet, ettől kezdve a hiányzó töke helyéig folytatjuk az árok ásását. Belehelyezzük a vesszőt, hogy a vége a töke helyén kerüljön fel a talaj felszínére. Célszerű a gyorsabb fejlődés érdekében 8—10 kilo trágyát az árok aljára beánni. A bujtást a következő évben úgy kezeljük, mint az új telepítést, természetesen az anyatóvön rajtahagyva. Az anyatóvön csak egy év múlva metsszük le a vesszőt, ásóval a két töke között szúrjuk le úgy, hogy az anyatóke felé eső vesszőrés megsemmisüljön, azt ki is húzhatjuk a talajból.